

Антологията на Трифон Кунев

Надежда Александрова

През 1937 г. Трифон Кунев има достатъчно основание като всепризнат поет и автор със значителен литературен и обществен престиж – респектиращ и провокиращ съзнанието на критици и на читатели – да издаде и своята антология.

„Антология. Песни – Хризантеми – Зарници. Художествена проза“ е пълното заглавие на това издание, събрало цялата негово лирика и част от ранната му проза. Появило се след четиридесетгодишно творчество и открояващо се присъствие в българската литература, в културния и политически живот на страната, то може да се определи като самооценка и творческа равносметка на писателя.

Известно е, че Трифон Кунев престава да публикува нови стихотворения през 20-те години на миналия век и се ориентира изцяло към прозата, към жанра на краткия разказ с хумористичен и сатиричен сюжет, към гротеската, както и към политическата публицистика. В тези жанрове писателят разгръща таланта си на сатирик и фейлетонист, следвайки високите им образци в българската литература от Възраждането до своята съвременност. Неговите фейлетони от рубриката „Ситни-дребни... като камилчета“, публикувани всекидневно от септември 1945 до юни 1946 г. в опозиционния вестник на Никола Петков „Народно земеделско знаме“ се помнят до днес като жест на смела и достойна съпротива срещу комунистическата репресивна власт.

Въпреки че много години преди това се е отказал от поезията и я е заменил с прозата в живота и литературата, лириката на Трифон Кунев актуално присъства в читанки и антологии през всичките години преди падането на политическото табу върху името му по времето на НРБ¹. Но за разлика от прозата, над която се възцарява мълчанието в критиката и историческите анализи, лириката му съхранява паметта за писателя и от време на време пробива завесата на мълчанието.

Проследяването на критическите оценки за поезията на Трифон Кунев като развитие и като цялост в духа на романтичната представа за „единствената книга“ на поета символно очевидно става възможно по-късно в края на 30-те години, и особено през 40-те, когато поетът отново събира, само този път, лириката си в изданието „Стихотворения“ (1945), в което изоставя заглавието „антология“ и като въведение към него публикува текста си „Слова към тези, които ще четат моите стихотворения“.

„Най-великото от чудесата на човешкия род е чудото на словото, което го възвисява над всичките творения на Бога.

Ако човек погледне дълбоко в самата тайнствена същност на Словото, което свързва човека по божествен начин със Земята и Небесата, в сърцето му ще пламнат огънове из възторг и ще трепне забравеният лик на Стара Майка, откъдето той иде, където отива.

Още една степен по-велико чудо от самото Слово е неговият писмен образ. В тоя образ има две части: едната, човешката, обикновената, нечудната – един лист бездушна книга и едно паче перо с черно мастило; и другата част: божествената, тайнствената, най-великото от чудесата на света – да се закрепят върху книгата чрез силата на Божия дух в човека величието на

¹ „Времето на НРБ“ – понятие, въведено в обращение в годините след 1990-а внася нюанси в хронологичната периодизация на българската литература за състоянието ѝ на политизация в периода 1944–1947 г. Време особено динамично и трагически отразено в живота, политическата дейност и творчеството на Трифон Кунев.

словото, да се направи то вечно живо, да остане навек трепета му и да се запази завинаги благоуханието му.“ В заглавието на този кратък текст поетът употребява словосъчетанието „моите стихотворения“, но по-нататък не става дума за собственото му творчество. Текстът звучи като изтръгната от гръното на душата му възхвала на Словото, на това библейско чудо (В началото бе Слово...), което чудо през вековете, от появата си на земята човекът, приел го за своя съдба, непрекъснато осмисля.

В началото на този текст Трифон Кунев припомня за отнетата от Бога на хората памет, която само чудото на Словото е в състояние да възвърне и съхрани. А чудото на словото, неговото „благоухание“ е в състояние да изличи земната скръб и злочестините на Земята според поета, ако „човеците отворят Сърцата си за великите потоци на Поезията, които гърмят като прелетни води по цялата Вселена“.

Не само като днешна историческа и критическа оценка, но и като самооценка Трифон Кунев е поет, останал в своето време, в своята младост. И в известен смисъл в младостта на българската литература като творчество и рецепция. Като поет той олицетворява живата духовна връзка между селското и градското в българския човек, без бягство от своята идентичност, без комплексите на новопокръстен гражданин. „Трифон Кунев – пише Йордан Бадев – не е от онези мнозина български писатели, които с десетки години живеят в София и все пак окомото им е към селския мездан, към сукмана и потурите, към жетвата и седемките.“² Неговото „родно“ е в духа на словото, отразявало българския живот искрено и автентично през вековете.

В антологичния си подбор от 1937 г. поетът не пренебрезва нито един от етапите и жанрово-стиловите характеристики в творчеството си до този момент. Съдържанието на книгата е организирано в четири дяла, като първите три носят заглавията на книгите му с лирика³, а четвъртият – обобщеното: *Художествена проза*⁴. Този четвърти дял липсва в „Стихотворения“ (1945) – второто издание на събраната му лирика. Третото, засега най-пълно представяне на Трифон Кунев е посмъртно и възкресяващо, от 1993 г., което по отношение на поезията му следва като образец тези две издания⁵.

Стихосбирката Песни (1905), събрала творбите на младия Трифон Кунев от периода 1899–1905, е включена изцяло в двете издания. Третата му стихосбирка „Зарници“ – също. Тя се появява самостоятелно през 1926 г., но преди това почти цялата е публикувана в алманаха „Южни цветове“ (1907). Втората стихосбирка „Хризантеми“, отбелязала онзи революционен завой в лирическия му език – от фолклорно-песенен в сецесионно-романтичен изказ – предизвикал обръканост и противоречивост в оценките на критиците, претърпява незначителни промени. Стихотворенията в „Хризантеми“ и „Зарници“ са свързани тематично, стилово и хронологично и в основната им част са публикувани в между 1905 и 1908 г.

Не само с промяната на лирическия си език и стил Трифон Кунев привлича вниманието на критиката. Веднага след появата на първата му книга „Песни“ критическите оценки отразяват коренно противоположни мнения по въпроса – това авторска лирика ли е, или поредното подражание на народната песен. Критиците в по-голямата си част не споделят читателския възторг от първата книга на поета. Горещата критическа полемика, започнала най-напред по проблема за съотношението фолклорно – лично в „Песни“, продължила като полемика върху стресиращата разлика в новата лирическа идентификация на Трифон Кунев като поет-символист в „Хризантеми“ и „Зарници“, се подновява отново към края на 30-те години, след появата на *Антология* (1937) и на повторното издание на „Песни“ (1938)⁶.

В новата културна ситуация и вече от дистанцията на времето повече критици оценяват присъствието на фолклорните мотиви в песните на Трифон Кунев не като подражателство, а като непосредствено и органично използване на архитектурониката на народната песен в личното му творчество⁷.

² Бадев, Йордан. *Градът и селото у българския писател*. – В: Бадев, Йордан. *Слово и родина*. Съст. Божидар Кунчев. ИЦ „Боян Пенев“, С., 2010, с. 88.

³ Заглавието *Зарници* отсъства в съдържанието в края на *Антология*, 1937. То е само вътре в текста. Вероятно е печатна грешка.

⁴ В четвъртия раздел на *Антология* (1937) – *Художествена проза* са включени част от разказите, публикувани в периодичния печат в годините между 1911 и 1917 – във вестниците *Воля*, *Див дядо*, *Вестник на вестниците* и др. В книги те се появяват по-късно заедно с останалите във *Антологията*. Малко по-късно са събрани и издадени в три сборника: два със заглавието *Весели злополучия*, 1940 и 1945 г. и трети (по време – втори, през 1943 г.) – *Пуне от Горна баня*.

⁵ Кунев, Трифон. *От „Песни“ до „Ситни-дребни... като камилчета“*. Съст. Димитър Аврамов и Радој Ралин; Красимира Близнакова – послеслов; Йосиф Каменов – исторически коментар и бележки. Изд. „Български писател“. Изд. „Цанко Церковски“. С., 1993.

⁶ Сп. *Златорог*, г. XIX, кн. 4/1938.

⁷ Каменов, Йосиф. *Творчеството на Трифон Кунев и образите*

Въпросът за антологичното като повторно редактиране, като търсене на нови варианти, като прецизиран подбор от автора на стихотворения и цикли с идеята за представително присъствие в литературата при Трифон Кунев не стои. Той няма потребност да изгражда единен лирически сюжет, както Яворов например обединява поезията си под общо заглавие, когато подготвя последната си книга „Подир сенките на облаците“. По-близък е до подхода на Теодор Траянов, който от отделни стихотворения създава поетически опуси – „Пантеон“, „Земя и дух“, „Освободеният човек“.

Очевидно за поета Трифон Кунев, приключил с писането и публикуването на стихотворения някъде към „на попрището жизнено в средата“, лириката му е такава, каквато е, изпята, споделена, харесвана или критикувана, вече е била извървяна част от творческия му път, жива част от него самия, която не подлежи на редакции и промени. Връщането назад, с повторните ѝ издания е припомняне, отказ от забравата на продължаващия диалог по вечната тема за младостта и любовта, които в неговата поезия не са спомен, както е при Дебелянов, а възвращане и преживяване извън времето. По модела на народната песен.

„Трифон Кунев пее, не прави изкуство. Над своите произведения той не стои с длето и резец. Стихът му не е звучен, не е пластичен, не е измерено гаден. Той е пеещ, препълнен с краски и образи.“⁸ – това е особено характерно за поета според критика Иван Рагославов, свързал името си с школата на символизма в българската литература и апологията на Теодор Траянов. За него Трифон Кунев е „пълнокръвен“ поет-символист, послужил си особено „похватно и майсторски със символизма като художествено средство“. Иван Рагославов оценява високо лириката на Трифон Кунев, без да поставя рязка граница между фолклорно-песенните му стихове в първата стихосбирка „Песни“ и лириката в следващите му две книги „Хризантеми“ и „Зарници“, определя връзката между тях като тематична, нарича я „песен на душата“ и я открива в цялата лирика на поета. „Въпреки малкото си дело, той носи цялостен вътрешен мир.“⁹

Колкото и оспорван, терминът *символизъм* се е наложил в критиката и историческите оценки на ярки явления в българската литература от началото на века, както и през 20-те и 30-те години на миналия век, между които е и лириката на Трифон Кунев. Неговият символизъм не е свързан с идейните доктрини на европейското явление в изкуството, което несъмнено е познавал, а с възможностите на езиковото преобразяване в усилено на художника да изрази субективни вътрешни душевни и духовни състояния на своя език.

Лириката на Трифон Кунев, както тази в народнопесенен стил, така и градската, следваща литературната мода от началото на века, е създавана в съответен културен контекст¹⁰, включващ социалната среда, биографичните фактори, активните връзки между тях и промените в личностното развитие на поета, който в зрелите си години престава да публикува поезия и се отдава изцяло на политиката и публицистиката.

Лириката на Трифон Кунев също може да бъде

на неговото възприемане. – В: Кунев, Трифон. *От „Песни“ до „Ситни-дребни... като камилчета“*, с. 570–573.

⁸ Рагославов, Иван. *Българска литература*. Второ издание. Изд. Славчо Атанасов, С., 1947, с. 179.

⁹ Пак там, с. 178.

¹⁰ Аврамов, Димитър. *От фолклорна песенност към сецесионен психологизъм. Лириката на Трифон Кунев в контекста на своето време*. Студията за пръв път е публикувана цялостно в книгата му: *Диалог между две изкуства*. Изд. Български писател, С., 1993, с. 80–156. И за втори път в: Аврамов, Димитър. *Литература и изкуство. Мирогледно-естетически контексти*. Съст. Рая Кунчева и Божидар Кунчев. ИЦ „Боян Пенев“, БАН, С., 2011, с. 84–173.

